

<<< מצוה להעביר הלאה אם ע"י אימייל ואם ע"י הדפסה, להגדיל תורה ולהאדירה.

מאור אהרן

פרשיות אחרי מות, קדושים

פרשת אחרי מות

דארו"ל (תדא"ז פ"ט) ומיד יצאה השכינה גם כן עם ישראל בגולה כו' יעו"ש.

י"ז ט"ז. **ואם לא יכבס ובשרו לא ירחץ ונשא עונו.** פרש"י וז"ל ובשרו לא ירחץ ונשא עונו על רחיצת גופו ענוש כרת ועל כבוס בגדים במלקות עכ"ל, הנה לכאורה מבואר דהיכא דאיכא מיתת כרת ומלקות לא אמרינן קים ליה בדרכה מיניה, ופולגתא היא במסכתא מכות י"ג ב', ופסקינן כר"ע וכדפרש"י הכא.

ויותר נראה דכונת רש"י לפרש שהם ב' דברים נפרדים, הא' שאם לא רחץ גופו ענוש כרת והב' שאם לא כבס בגדיו ענוש מלקות, ולא שב' הדברים היו באותו הזמן כדכ' למעלה, וכן מבואר בשפ"ח אות ג' יעו"ש.

י"ח ה'. **ושמרתם את חקתי ואת משפטי אשר יעשה אתם האדם וחי בהם אני ה'.** פרש"י וז"ל ושמרתם את חקתי כו' ד"א ליתן שמירה ועשייה לחוקים ושמירה ועשייה למשפטים לפי שלא נתן אלא עשייה למשפטים ושמירה לחוקים עכ"ל, אולי אפשר דרש"י פירש כן, דהא לעיל (מקרא ד') כבר כתיב את משפטי תעשו ואת חקתי תשמרו וגו' וא"כ אמאי הדר הכתוב הכא נמי ואומר ושמרתם את חקתי ואת משפטי אשר יעשה וגו', והת' דמ"מ יש חילוק דאילו במקרא דלעיל הקדים משפטים לחוקים ואילו במקרא דידן הקדים חוקים למשפטים, אלא ע"כ דשניהם שוים והיינו שבשניהם גם בחוקים וגם במשפטים יש שמירה ועשייה וכדפרש"י, וכן דרשו חז"ל בהרבה מקומות עיין כריתות כ"ח א' במשנה שם.

ויותר נראה דרש"י פירש כן, משום דבמקרא דידן כתיב גם שמירה ועשייה לחוקים וגם שמירה ועשייה למשפטים, וכדכתיב ושמרתם את חקתי ואת משפטי אשר יעשה אתם וגו', אמנם לפי"ז צ"ב א"כ אמאי צריך לכתוב דלעיל. ועיין בזה עוד ברמב"ם פ"ח מהל' מעילה ה"ח.

ט"ז א'. **וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן בקרבם לפני ה' וימתו.** בפרשה זו פרשת אחרי מות ישנם שמונים פסוקים, רמזו להא דכתיב (תהלים צ' י') ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה, רמזו לפרשה הקרויה ע"ש מיתת שני בני אהרן.

י"ה למה הוצרך הכתוב לומר וימתו אחר שכבר אמר אחרי מות שני בני אהרן וגו', ועיין בעץ יוסף ויק"ר כ' ד' ד"ה אחרי מות כו'.

ט"ז ד'. **כתנת בד קדש ילבש ומכנסי בד יהיו על בשרו ובאבנט בד יחגר ובמצנפת בד יצנף בגדי קדש הם ורחץ במים את בשרו ולבשם.** פרש"י וז"ל יצנף כתרגומו יחית ברישיה יניח בראשו כמו ותנח בגדו ואחתתיה עכ"ל, יל"ה דא"כ הו"ל לקרא לומר ומצנפת בד יצנף דהיינו ומצנפת בד יניח ומה שייך לומר ו"ב" מצנפת בד יניח, וצ"ל דאגב מה שאמר הכתוב ובאבנט בד יחגר אמר נמי בומצנפת בד יצנף, ועדיין צ"ב.

ט"ז י'. **ואיש איש מבית ישראל ומן הגר הגר בתוכם אשר יאכל כל דם ונתתי פני בנפש האכלת את הדם והכרתי אתה מקרב עמה.** פרש"י וז"ל ונתתי אני פונה אני מכל עסקי ואני עוסק בו עכ"ל, וזה לגריעותא רח"ל, ומצינו ג"כ שהקב"ה כביכול פונה מכל עסקיו לטיבותא, והיינו הא דכתיב להלן (בחוקותי פכ"ו מקרא ט') ופניתי אליכם וגו' עיין רש"י, ושם מקרא י"ז ברש"י, ובתהלים (פ"ו ט"ז) פנה אלי וחנני וגו', ועוד מקראות, ובתפילת אנא בכח דאמרינן לעמך פנה.

ט"ז ט"ז. **וכפר על הקדש מטמאת בני ישראל ומפשעיהם לכל חטאתם וכן יעשה לאהל מועד השכן אתם בתוך טמאותם.** פרש"י וז"ל השכן כו' אע"פ שהם טמאים שכינה בניהם עכ"ל, ומצינו

פרשת קדושים

ואתם אף שנולדתם קדושים מ"מ דוקא ע"י העמל בתורה ומצוות אז תשארו קדושים ואדרבא תוסיפו על קדושתכם, וק"ל.

י"ט ד'. אל תפנו אל האלילים ואלוהי מסכה לא תעשו לכם אני ה' אלוהיכם. פרש"י וז"ל לא תעשו לכם לא תעשו לאחרים ולא אחרים לכם וא"ת לא תעשו לעצמכם אבל אחרים עושין לכם הרי כבר נאמר לא יהיה לך לא שלך ולא של אחרים עכ"ל, ולפי"ז נמצא כתוב ב' פעמים האיסור שאחרים לא יעשו לכם, ועיין רש"י (שמות כי תשא פל"ד מקרא כ"ג) דכתב וז"ל הרבה מצות בתורה נאמרו ונכפלו ויש מהם שלש פעמים וארבע לחייב ולענוש על מנין לאוין שבהם ועל מנין עשה שבהם עכ"ל, וק"ל.

י"ט י"ד. לא תקלל חרש ולפני עור לא תתן מכשל ויראת מאלקיך אני ה'. פרש"י וז"ל לא תקלל חרש אין לי אלא חרש מניין לרבות כל אדם ת"ל בעמך לא תאור א"כ למה נאמר חרש מה חרש מיוחד שהוא בחיים אף כל שהוא בחיים יצא המת שאינו בחיים עכ"ל, יל"ה למה דבר זה נתחדש דוקא ע"י חרש, ושם י"ל דהוא משום דלא נימא דחרש הוא כסומא שחשוב כמת כדאמר' (נדרים ס"ד ב') דס"ד דחרש הוא כסומא משום דאמר' (ב"ק פ"ה ב') חירשו נותן לו דמי כולו, אלמא דאינו שוה מידי, ועיין תוס' שם דפעמים דשוה יעו"ש.

וכתב בשפתי חכמים דהכונה דלא נימא דאסור לקלל לאחר מיתה כמו שהמקלל אביו ואמו לאחר מיתה חייב, ולכן כתיב הכא לא תקלל חרש אע"פ דכבר כתיב בעמך לא תאור יעו"ש, ולכאורה אין מובן, דאף אי לא הוה כתיב לא תקלל חרש נמי הוה ידעינן דלא חייב אלא על קללת אביו ואמו בהאי גונא דאיירי לאחר מיתה, והוא דהא אי הוה אסור לקלל כולם לאחר מיתה א"כ כבר מהא דכתיב בעמך לא תאור לכא' הוה ידעינן ג"כ על אביו ואמו שאסור לקלל לאחר מיתה ולמה נאמר שוב על אביו ואמו, אלא על כרחך דדוקא אביו ואמו על קללתם אף לאחר מיתה משא"כ אחרים, וי"ל דמ"מ צריך לקרא דאביו ואמו לומר דהמקללם חייב מיתה משא"כ בחרש שהמקללו אינו חייב מיתה.

ושוב נמצא הא דכתב הרמב"ם (פכ"ו מסנהדרין ה"א) וז"ל ולא דיין ונשיא בלבד אלא כל המקלל אחד מישראל לוקה שנאמר לא תקלל חרש, ולמה נאמר חרש שאפילו זה שהוא אינו שומע ולא נצטער בקללה זו לוקה על קללתו ויראה לי שהמקלל את הקטן כו'

י"ט ב'. דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלקיכם. פרש"י וז"ל קדושים תהיו הוו פרושים מן העריות ומן העבירה שכל מקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא גדר קדושה כו' עכ"ל, וארז"ל (ויק"ר) קדושים תהיו יכול כמוני ת"ל כי קדוש אני קדושתי למעלה מקדושתכם כו' ע"כ, והנה יל"ה דלכאורה פשיטא דקדושתו יתברך למעלה מקדושתינו ומה צריך קרא להשמיענו, וי"ל דהנה ארז"ל (תנחומא) אמר הקב"ה לישראל הואיל ונתקדשתם לשמי עד שלא בראתי העולם היו קדושים כשם שאני קדוש שנאמר קדושים תהיו כי קדוש אני משל למה"ד כו' כך אמר הקב"ה למשה קדש לי את העם שנאמר לך אל העם וקדשתם קידשם בא הקב"ה ואמר להם ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש למה כי קדוש אני ה' אף אתם תהיו קדושים שהקדשתי אתכם לשמי שנאמר דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אלהם קדושים תהיו ע"כ, וכתב בראשית חכמה (שער הקדושה פ"א אות ג') וז"ל ועם היות שהמאמר הזה עמוק ויש בו כמה דקדוקים שצריך כל מעיין לדקדק בהם מ"מ אנו לא באנו בחיבור הזה לפרש אלא מה שנוגע לענין המעשה במה שאמר הקב"ה אתם מתקדשים בי ואני מתקדש בכם הענין כי בתחילה אנו מתקדשים בו וממשיכים הקדושה ממנו אלינו כדי שנתקדש ע"י עשיית המצוות ואח"כ הוא מתקדש בנו ע"י התעוררות התחתון העולה ממעשינו והטעם כי כל הדברים צריכים התעוררות תחתון כו' עכ"ל, ולפי"ז י"ל דזהו יכול כמוני משום שהקב"ה ג"כ מתקדש ע"י המצוות שהוא נתן לנו לקיימם ת"ל קדושתו למעלה מקדושתכם כיון שבתחילה אנו מתקדשים בו וכל המשך הקדושה זהו ע"י התחילה שאנו מתקדשים בו.

ועוד י"ל דהנה ארז"ל (תורת כהנים) קדושים תהיו פרושים תהיו כי קדוש אני אם מקדשים אתם את עצמכם מעלה אני עליכם כאילו קדשתם אותי או אינו אמר אלא אם קדשתם אותי הריני מקדש ת"ל כי קדוש אני בקדושתו אני בין מקדשין ובין אין מקדשין ע"כ, ולפי"ז י"ל דזהו יכול כמוני משום שמעלה אני עליכם כאילו קדשתם אותי ת"ל קדושתו למעלה מקדושתכם כיון שבין אם מקדשין ובין אם אין מקדשין הריני מקדש.

ועוד י"ל דה"ק יכול כמוני כיון שאני מעצמי קדוש וכן אתם מעצמכם קדושים דכשאדם מישראל נולד לגוי קדוש הוא נולד כמש"כ (שמות יתרו פי"ט מקרא ו') ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש וגו' ת"ל קדושתו למעלה מקדושתכם כיון שאני קדוש ממילא

עכ"ל, ובזה ניהא הא דנתחדש דבר זה דוקא ע"י חרש, וק"ל.

י"ט ט"ו. **בצדק תשפוט עמיתך.** פרש"י וז"ל כמשמעו ד"א הוי דן את חברך לכף זכות עכ"ל, הא דפרש"י בצדק תשפוט עמיתך הוי דן את חברך לכ"ז הכי אמר' בשבועות ל' א' ובכלה רבתי רפ"ה, וכתב בארחות יושר (סימן ד') למו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א, דמשמע דהוא מצות עשה דאורייתא.

והא דתנן (פ"ק דאבות) והוי דן את כל האדם לכף זכות ולא קתני חברך כלישנא דהגמ', אולי אפשר דמדאורייתא אמר' דאיכא מ"ע דוקא על חברך שתדונו לכף זכות והתנא דמתני' הוסיף דמדרבנן היא מצוה לדון כל אדם לכ"ז, מיהו אין זה נראה אמת, ועיין מש"כ לתרץ בזה ג' תירוצים בזה בספרינו אבני אהרן עמ"ס אבות פ"א מ"ו יעו"ש.

עוד יש לדקדק דבמתני' קתני והוי דן את "כל" האדם לכף זכות ובגמ' ל"ג כל רק אמרו הוי דן את חברך לכף זכות.

ושוב נמצא דכתב מרן הח"ח זי"ע (חלק העשין עשה ג' בבמ"ח אות ג') ליישב הקושיא למה במקו"א כתוב הוי דן את כל "האדם" לכ"ז ובמקו"א כתוב הוי דן את "חברך" לכ"ז וכדלעיל, ותירץ ד"האדם" היינו באדם שאינו מכירו אם הוא צדיק או רשע ובזה מן התורה אין חיוב לדון לכף זכות רק מדה טובה בעלמא, וזה מש"כ הרמב"ם בפ"ה ש"ב באבות שזה מדרכי החסידות לדון לכ"ז, ו"חברך" היינו באיש שאינו מכירו שהוא מן הבינונים ולא רשע וזה הוא חיוב דאורייתא לדון לכ"ז, וזה מש"כ הרמב"ם בספר המצוות (מצוה קע"ז) דהוא מצוה דאורייתא יעו"ש, וק"ל.

והשתא לפי"ז יתורץ גם הא דהקשינו דאילו במשנה קתני "כל" האדם ובגמ' ל"ג כל, ולדברי מרן הח"ח אתי שפיר משום דחברך זהו דוקא חברך ולא כל אדם ולכן לא שייך לומר כל חבריך.

ועיין (סוכה ל"ט א') דתנן הלוקח לולב מחבירו בשביעית כו' ופרש"י וז"ל הלוקח לולב מחבירו לי נראה דהלוקח לולב מעם הארץ גרסינן דהא בע"ה קמייירי כדאמר' בגמ' וע"ה לגבי חבר לא קרי ליה חבירו כו' עכ"ל, והתוס' כתבו דמצינו דאף ע"ה ונכרי קרי להו חבירו יעו"ש, והשתא לדברי רש"י ניהא מש"כ הח"ח דחבירך היינו שאינו רשע אבל לדברי התוס' קצת צ"ב.

י"ט י"ז. **לא תשנא את אחיך בלכבך הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא.** פרש"י וז"ל ולא תשא עליו חטא לא תלבין את פניו ברבים עכ"ל, הנה לכאורה מבואר מדברי רש"י דהמלבין פני

חבירו ברבים כו' היינו לאו דאורייתא, ועיין ח"ח לאוין י"ג י"ד ובבמ"ח שם.

והא דבמתני' קתני (אבות פ"ג מ"א) והמלבין פני "חבירו" ברבים, ואילו רש"י כתב לא תלבין את "פניו" ברבים, ולא פירש פניו של מי, היינו משום רישא דקרא דכתיב הוכח תוכיח את "עמיתך", ואפשר דחברך ועמיתך היינו הך.

י"ט כ"ה. **בשנה החמישית תאכלו את פריי להוסיף לכם תבואתו אני ה' אלקיכם.** פרש"י וז"ל להוסיף לכם תבואתו מצוה זו שתשמרו תהיה להוסיף לכם תבואתו שבשכרה אני מברך לכם פירות הנטיעות היה ר"ע אומר דברה תורה כנגד יצר הרע שלא יאמר אדם הרי ארבע שנים אני מצטער בו חנם לפיכך נאמר להוסיף לכם תבואתו עכ"ל, ואף דבשנה הרביעית יכול לאכלו בירושלים מ"מ קרי ביה לחינם שאינו יכול למכרו, ועדיין יל"ה דהא אמר' (קידושין ל"ט ב') שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, וזה קשה ביותר אהא דכתיב גבי שביעית להלן (פכ"ה מקרא כ"א) וצויתי את ברכתי לכם בשנה הששית ועשת את התבואה לשלש השנים דהא שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, ואולי י"ל דבאמת אין זה שכר על המצוה אלא התורה באה לומר לנו שאין הפסד מן המצוות.

י"ט ל'. **את שבתותי תשמרו ואת מקדשי תיראו אני ה'.** פרש"י וז"ל ומקדשי תיראו לא יכנס לא במקלו ולא במנעלו ובאנפודתו ובאבק שעל גבי רגליו ואע"פ שאני מזהירכם על המקדש את שבתותי תשמרו אין בנין בית המקדש דוחה שבת עכ"ל, וכמו דכתב רש"י ויקהל פל"ה מקרא ב' יעו"ש. **ובאמת** יל"ה דמאחר וכתיב ומקדשי תיראו וילפינן מיניה גם שאין דוחה את השבת א"כ למה צריך להא דכתיב בויקהל האזהרה על איסור עבודת מלאכת המשכן בשבת, דהא אמר' (עירובין ב' א') אשכחן משכן דאיכרי מקדש ומקדש דאיכרי משכן וכתבו התוס' וז"ל אשכחן משכן דאיכרי מקדש ונפקא מינה שאינו דוחה את השבת ושלא יכנס אדם שם באבק שעל רגליו כו' עכ"ל, וכיון שכן, אמאי צריך לקרא בויקהל על איסור עבודת מלאכת המשכן, דהא כיון דבמקדש כתיב האיסור שאסור לבנות בנין בית המקדש בשבת א"כ כבר ידעינן נמי האיסור על עבודת מלאכת המשכן בשבת, כי משכן איכרי מקדש, וכמש"כ התוס', וצ"ב.

י"ט ל"ב. **מפני שיבה תקום והדרת פני זקן ויראת מאלקיך אני ה'.** כתב הרמח"ל בס' דרך עץ חיים וז"ל, ועוד נוכל לומר טעם אחר, מאחר שידוע שאם חטא אזי אין חבירו יכול לעשות תשובה

עבורו, אשר בשביל זה אמרו בזוהר מפני שיבה תקום מפני שיבה דידך, ופרשו המפרשים שלא יאחר זמן התשובה עד הזקנה כי כיון שבא אדם בעת זקנותו הוא דומה לאיש אחר ואינו אותו האיש שחטא, והתשובה צריכה להיות דוקא ע"י אותו האיש שחטא, לכך 'מפני שיבה דידך' כשאתה בבחירתך 'תקום' משנת תרדמת הזמן להתעורר בתשובה בכדי שתהיה השבה מעליתא, כן הדבר הזה כו', עכ"ל יעו"ש. ויתכן דזהו מה דכתיב אח"כ 'והדרת פני זקן' והיינו ע"י שתעשה תשובה כשאתה עדיין בבחירתך עי"ז והדרת פני זקן כלומר הדרת את עצמך בעת זקנותך שזקנותך תהיה בהידור בלי חטא, ודוק.

[ואולי זהו ג"כ מה דכתיב בתהלים רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום, והיינו שאדם בשנות צעירותו עד הזקנה מלא וטרוד במחשבות של הבלי הזמן וע"י כך אינו שם על ליבו לעשות עתה התשובה, אבל ועצת ה' היא לזה האדם 'תקום' והיינו שתעשה תשובה עכשיו ולא רק בזקנותך, וק"ל].

כ' ג'. ואני אתן את פני באיש ההוא והכרתי אותו מקרב עמו כי מזרעו נתן למלך למען טמא את מקדשי ולחלל את שם קדשי. יל"ה דלהלן (מקרא ה') כתיב ושמתי אני את פני באיש ההוא וגו' דמשמע התם דזה רק מאחר ועם הארץ העלימו וא"כ למה כתיב הכא נמי ואני אתן את פני באיש ההוא וגו', וצ"ב.

פרש"י וז"ל באיש ולא בציבור ואין כל הציבור נכרתים עכ"ל, ובשפתי חכמים למד כונת רש"י שאם כל הציבור נתנו מזרעם למלך אין הציבור נכרתים, וטעמיה דאין לומר דהכונה שכל הציבור לא נכרתים בעבור היחיד דזה מילת לא דפשיטא היא, כ"ש מהא דגבי משפחתו רק הוא בכרת ולא כל שאר המשפחה יעו"ש, ולכאורה זה צ"ב, דהיתכן שלא יענשו הציבור, ומ"מ מצינו דהציבור יותר קל מהיחיד כדאמר' (סנהדרין קי"א ב') חומר דיחידים מבמרבובים כו' יעו"ש, והא דהציבור יותר קל י"ל טעם בדבר ע"פ מש"כ הרמב"ם (פ"ו מהל' דעות ה"א) וז"ל דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר רעיו וחבריו ונוהג במנהג אנשי מדינתו כו' עכ"ל והיינו דרוב הציבור שחטא באו לכלל חטא מאחר שהיו כמה יחידים שהתחילו החטא ועל ידם נמשכו כל יחיד ויחיד שמתוך הציבור לכלל חטא, ולכן הציבור יותר קל, כי הציבור ברובו לא היה חוטא בלא היחידים שהתחילו החטא.

כ' ז'. והתקדשתם והייתם קדשים כי אני ה' אלקיכם. פרש"י וז"ל והתקדשתם זו פרישות

עבודת כוכבים עכ"ל, יתכן לפרש לפי"ז דבפרישות עבודת כוכבים לחודיה, עוד קודם העבודה בקדושה לעבודה, כבר מיד והייתם קדשים, והטעם כי אני ה' אלקיכם דבזה שפורש מעבודת כוכבים מגלה עצמו בזה שהוא שייך לבורא יתברך כפי האמת ובזכות זה זוכה כבר לדרגה של והייתם קדשים. וארז"ל (יומא ל"ט א') והתקדשתם והייתם קדושים אדם מקדש עצמו מעט מקדשין אותו הרבה מלמטה מקדשין אותו מלמעלה בעוה"ז מקדשין אותו לעוה"ב.

כ' ח'. ושמרתם את חקתי ועשיתם אתם אני ה' מקדשכם. אפשר דאע"ג דכבר נתן שמירה ועשייה לחוקים, לעיל אחרי מות פי"ח מקרא ה' וברש"י שם, מ"מ הכא אמר הכתוב הטעם לציווי, והוא שבעבור השמירה והעשייה של החוקים אזי אני ה' מקדשכם.

כ' י"ז. ואיש אשר יקח את אחתו בת אביו או בת אמו וראה את ערותה והיא תראה את ערותו חסד הוא ונכרתו לעיני בני עמם ערות אחתו גלה ישא. פרש"י וז"ל חסד הוא לשון ארמי חרפה חסודה ומדרשו א"ת קין נשא את אחותו חסד עשה המקום לבנות עולמו ממנו שנאמר עולם חסד יבנה, לכאורה יל"ה דכיון שהיה קודם מתן תורה מאי קשיא היאך קין נשא אחותו והרי עדיין לא היה איסור, ועיין סנהדרין נ"ח ב', וצ"ב.

כ' כ"ב. ושמרתם את כל חקתי ואת כל משפטי ועשיתם אתם ולא תקיא אתכם הארץ אשר אני מביא אתכם שמה לשבת בה. אפשר דאע"ג דכבר נתן שמירה ועשייה לחוקים ולמשפטים, לעיל (אחרי מות פי"ח מקרא ה' יעו"ש וברש"י שם), מ"מ הכא בא הכתוב להזהיר שאם לא נשמור ונעשה החוקים והמשפטים אז הארץ כן תקיא אתכם, וזהו ולא תקיא אתכם הארץ וגו'.

כ' כ"ו. והייתם לי קדשים כי קדש אני ה' ואבדל אתכם מן העמים להיות לי. פרש"י וז"ל ואבדל אתכם מן העמים להיות לי אם אתם מובדלים מהן הרי אתם שלי ואם לאו הרי אתם של נבוכדנצר וחבריו ותגלו מארץ הקדושה עכ"ל, יל"ה מהא דאמר' (קידושין ל"ו א') בנים אתם לה' אלקיכם בזמן שאתם נוהגים מנהג בנים אתם קרויים בנים אין אתם נוהגים מנהג בנים אין אתם קרויים בנים דברי ר' יהודה רבי מאיר אומר בין כך ובין כך אתם קרויים בנים שנאמר בנים סכלים המה ואומר כו' יעו"ש, ולדברי ר"מ לכאורה קשיא מש"כ רש"י, וי"ל דפרש"י היינו רבי יהודה כדאמר' (סנהדרין פ"ו א')

סתם ספרא רבי יהודה, וק"ל. (ובסליחות יום חמישי
שלפני ר"ה אמרי' בין כך ובין כך קרויים לך בנים,

ובתפילה דר"ה אחר התקיעות אמרי' אם כבנים ואם
כעבדים כל, וצ"ב).

בברכה מרובה,

אהרן בהגאון הגדול רבי יעקב הלוי שליט"א גרנדש